

Ірина Якобчук

СТВОРЕННЯ ФАНФІКІВ: САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЧИ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПЛАГІАТ?

Анотація. У статті з'ясовується питання, чи можна назвати процес створення фанфіків реалізацією особистості та альтернативною формою розвитку творчих здібностей школярів чи це лише «добре забуте старе» явище, пов'язане з літературним плагіатом.

Ключові слова: фанфік, «фанфікшн-культура», інтернет-явище, літературний плагіат.

У творчості немає меж. На початку ХХІ століття людство відчуло на собі трансформацію комунікативних канонів як наслідок розширення інформаційних технологій і появи нових видів комунікації та самореалізації. Віднедавна в життя й свідомість молодих людей увійшло модне поняття «фанфікшн». Фанфік – це творчість, що базується на будь-якому оригінальному творі, з якого автор бере ідеї сюжету чи персонажів і створює на цій основі нову оповідь. Відповідно до методичних рекомендацій щодо вивчення української літератури в 2012-2013 навчальному році старшокласники домашній контрольний твір не пишуть, натомість учителям радять звернути увагу на фанфік як альтернативну форму розвитку творчих здібностей школярів.

Актуальність проблеми зумовлена реаліями життя і технологічними, гуманітарними та соціо-психологічними чинниками. Щодо технологічного аспекту варто зазначити, що сучасна фанфікшн-культура – інтернет-явище. У всесвітній інформаційній мережі безліч сайтів, присвячених фанфікам та їхнім авторам. До гуманітарних чинників належать сучасні вимоги до шкільної мовно-літературної освіти і неможливість їх належно реалізувати. Соціально-психологічний аспект актуальності пов'язаний із тим, що сучасний учень спілкується і «реалізується» переважно не в реальному, а у віртуальному комп'ютерному світі, а стати повноцінною особистістю він може лише за допомогою мовленнєво-мисленнєвої діяльності в суспільному оточенні. Актуальність, на перший погляд, такого не зовсім серйозного питання розуміють і в Міністерстві освіти й науки, молоді й спорту України, яке 15 лютого 2013 року зініціювало круглий стіл «Роль фанфікшн у розвитку пізнавального інтересу школярів до літератури». [1] Було цікаво слухати, що думають про фанфіки учні та вчителі, науковці, посадовці, брати участь в обговоренні проблеми.

Літератури з досліджуваної нами проблеми обмаль, [2] адже поняття «фанфікшн» відносно «нове» і потребує детального наукового аналізу в мовознавчій, літературознавчій, методичній, психологічній та інших площинах.

З одного боку, фанфіки дозволяють «розгулятися» фантазії, надають свободи думці. З іншого – за правилами жанру, в таких творах завжди є частка літературної крадіжки – плагіату. Метою дослідження є з'ясування питання, чи можна назвати процес створення фанфіків реалізацією особистості, чи, можливо, це лише «добре забуте старе», використання якого торкається етичних і юридичних меж?

Автор фанфіка, продовжуючи історію оригінальних персонажів, може перенести їх у свій вигаданий світ. І, звичайно, це сприяє реалізації творчого потенціалу особистості. З практики вчителя можна навести кілька прикладів цікавих перевтілень, вигаданих семикласниками: Павлусь, герой оповідання О. Стороженка «Скарб», живучи у наш час, потрапляє на передачу «Зважені та щасливі» та повністю змінюється і фізично, і морально; з іншого фанфіка з'ясувалося, що той таки Павлусь – агент, який прикидається лівин-

цем, щоби виконати важливе спецзавдання; Мишку, героїню однойменної притчі-казки Б. Лепкого, учениця поселила в одному з розкішних палаців-будинків на схилах Дніпра, аби та нагадала сучасному депутатові про моральні цінності. Як відомо, діяльність людини тільки тоді стає творчістю, коли сприяє розвитку особистості, культури, а найголовніше – духовності. Якщо підлітки писатимуть фанфіки такого типу, то це сприятиме і самовираженню, і розвитку фантазії, творчості, духовності. Окрім цього, доречно нагадати, що «фан» походить від слова «фанат», а отже, прихильники твору, взятого за основу, будуть раді новій зустрічі з улюбленими персонажами. Але, як зазначають Світлана Тихоненко та Дар'я Маньківська у статті «Створення фанфіків на уроках літератури як один із засобів розширення читацької свідомості учнів [2], існують задекларовані в інтернет-мережі наступні види фанфіків: *сет* – фанфіки, у яких описуються романтичні стосунки між чоловічим і жіночим персонажем; *слеш* – фанфіки, у яких у центрі уваги – романтичні взаємини між чоловічими персонажами; *фемслеш* – фанфіки, у яких у центрі уваги стосунки між жіночими персонажами». Далі йдуть пояснення умовних позначень, які зустрічаються біля тексту фанфіків (так званий рейтинг творів): «**G**(General) – фанфіки, які можна читати без обмежень аудиторії (немає жорстокості і насильства); **PG** (Parental Guidance) – можна читати з підліткового віку з дозволу батьків (можливі згадування насильства, натяк на сексуальні стосунки, груба лексика, але не поза межами норми); **PG-13** – фанфіки, які не рекомендується читати до 13 років (наявні сцени жорстокості, які, однак, не є сюжетотворчим елементом фанфіка), **R**(Restricted) – фанфіки, в яких є описи насильства, секс, нецензурні слова; **NC-17** (No Children) – фанфіки, в яких секс і насильство займають більшу частину твору і прописані детально; **NC-21** – ще більша графічність у розповіді про секс і насильство.

«Прочитавши вищезазначені типи фанфіків, учитель словесності із обуренням вигукне: «І навіщо ж ця гидота!», – пишуть автори статті. – Але хочеться зауважити, що в наших силах зробити так, щоб робота з фанфіком стала першою пробою пера, потужною мотивацією для вивчення світової літератури та одним із засобів глибокого розуміння природи художнього тексту. Або ми можемо відвернутись у праведному гніві і залишити наших дітей самих пливти бурхливим морем сучасних і доволі небезпечних тенденцій» [2].

Залишивши морально-етичний аспект питання, повернемося до літературної крадіжки. Варто зазначити, що нині не існує єдиного, вичерпного та загальноприйнятого визначення плагіату. Автори одного з найбільших англомовних ресурсів для виявлення плагіату «Turnitin» так тлумачать це поняття:

- вкрасти ідею або слова іншої людини і видати їх за власні;
- використати результати роботи іншої людини без вказівки на джерела, звідки вони були взяті;
- повністю або частково вкрасти мистецький, науковий або інший твір чи роботу та видати їх за свою;
- представити ідею або продукт, що існують, як нові та оригінальні. [3]

Присутність у фанфікш-культурі плагіату передбачена самим поняттям «фанфік» і правилами написання. Кажуть, фанрайторами (творцями фанфіків) стають через юнацьку закоханість або через брак таланту. Першу причину аргументує той факт, що інтерес до фанфіків виявляють переважно підлітки. Вислів: «Плагіат – це наслідок бажання бути причетним до того, на що не вистачає таланту», – підтверджує другу причину. Отже, є великий ризик перетворення творчості у графоманію, а пошук нестандартності, як не дивно, може призвести до шаблонності (пишемо ж за зразком).

На нашу думку, автором першого в українській літературі фанфіка є І. Котляревський, який запозичив у Вергілія сюжет, героїв, проте майстерно переніс їх у національне середовище. Чи можна назвати «Енеїду» І. Котляревського плагіатом? У нас, сучасних читачів, не виникає сумнівів щодо оригінальності твору основоположника нової української літератури, адже ідеї римського поета стали лише своєрідним містком для вираження І. Котляревським власних думок, а відтак – для самореалізації. То чому фанфіки не можуть стати для учнів стартом складного процесу творчості, початковим етапом на шляху до кристалізації слова? І нехай для тих, хто намагається самовиразитися у такий спосіб, за творче кредо стане вислів Дж.Байрона: «Слова – це предмети і маленька краплина чорнила, яка, падаючи на думку, мов роса, створює те, що змушує думати тисячі, а може, мільйони людей».

Література

1. Всеукраїнський круглий стіл «Роль фанфікшн у розвитку пізнавальних інтересів школярів до літератури» //Зарубіжна література в школах України. – 2013. - № 3. – С. 2–4.
2. Тихоненко С., Маньківська Д. Створення фанфіків на уроках літератури як один із засобів розширення читацької свідомості учнів // Зарубіжна література в школах України. – 2013. – № 3. – С. 8–11.
3. Інтернетресурс : Режим доступу: urnitin.com

Iryna Yakobchuk

Fan Fiction Creation: is It Self-Fulfilment or Literary Plagiarism

Summary. The article debated the question of whether to consider fan fiction creation as a realization of the personality and an alternate form of schoolchildren creative abilities development, or as well forgotten old phenomenon – a literary plagiarism.

Keywords: fanfic, fanfiction, culture, the Internet phenomenon, a literary plagiarism.

Ирина Якобчук

Создание фанфиков: самореализация или литературный плагиат

Аннотация. В статье выясняется вопрос, можно ли назвать процесс создания фанфиков реализацией личности и альтернативной формой развития творческих способностей школьников, или это «хорошо забытое старое» явление – литературный плагиат.

Ключевые слова: фанфик, фанфикшн-культура, интернет-явление, литературный плагиат.